

Інтеграційний вектор реалізації національних економічних інтересів України: теоретичні та практичні аспекти

АНДРІЙ ГРИЩЕНКО*

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто доцільність оптимального поєднання відкритості економіки України та політики економічного протекціонізму з метою захисту її національних інтересів. Запропоновано заходи щодо вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності України, проаналізовано чинники впливу на поліпшення структури вітчизняного експорту та систематизовані завдання, які мають бути вирішені державою в процесі інтеграції України до світового господарства. Розроблено концептуальні засади реалізації інтеграційного вектору України та визначено ризики. Досліджено питання необхідності скоординованих міжнародних дій держав для розвитку світової економіки та ролі в цьому країн групи «великої двадцятки», з урахуванням сучасних викликів глобалізації та їх національних інтересів. Сформовано авторське бачення інституційного, на законодавчому рівні, визначення категорії «національний інтерес».

КЛЮЧОВІ СЛОВА: відкрита економіка, економічний протекціонізм, національний інтерес, велика двадцятка, міжнародна координація, зовнішньоекономічна діяльність, лібералізація, інтеграційний вектор, концептуальні засади.

Вступ

В умовах зростання відкритості економіки України, яке багато в чому обумовлено її вступом до Світової організації торгівлі та майбутньою угодою про асоціацію з ЄС, а також можливим приєднанням до митного союзу Росії, Казахстану і Білорусії, нашій державі необхідно вирішити наступні першочергові завдання: підвищення експортних можливостей українських товаровиробників, зокрема агропромислового комплексу; поліпшення інвестиційної привабливості країни; посилення конкурентоспроможності національних вироб-

* **Грищенко А.А.** — кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Наукові інтереси: дослідження формування сучасної парадигми розвитку світової економіки, глобалізація та регіоналізація.

ництв; досягнення позитивного балансу експорту й імпорту, торговельних і поточних платіжних балансів. Вирішення вказаних завдань актуалізує необхідність здійснення аналізу щодо доцільності оптимального поєднання зовнішньоекономічної відкритості та політики протекціонізму, виходячи з реальних можливостей і потреб національного виробництва та інтересів вітчизняних споживачів.

Основна частина

Слід відмітити, що вітчизняними вченими досліджуються багатоаспектні теоретичні і прикладні проблеми позиціонування України у реальних на сьогодні і майбутніх структурах світогосподарської системи (Ю.М. Пахомов¹, О.Г. Білорус², В.С. Будкін³, Д.Г. Лук'яненко⁴, В.Є. Новицький⁵, А.М. Поручник⁶, С.І. Соколенко⁷, А.С. Філіпенко⁸, Т.М. Циганкова⁹, Л.Л. Антонюк¹⁰, В.І. Чужиков¹¹ та ін.). Зокрема, відомі

¹ Пахомов Ю.Н. Глобальная модернизация и институциональное обустройство экономики как главное предусловие ее конкурентоспособного качественного роста // Глобальный конкурентный простір: Монографія / О.Г. Білорус та ін.; кер. авт. колективу і наук. ред. О.Г. Білорус. — К.: КНЕУ, 2007. — С. 318–334.

² Білорус О.Г. Виступ на Парламентських слуханнях у Верховній Раді України 17 червня 2009 року // Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. Матеріали Парламентських слухань у Верховній Раді України 17 червня 2009 року. За загальною редакцією професора В.І. Полохала. — К.: Парламентське видавництво. — 2009. — 253 с.

³ Будкін В. Сучасні тенденції впливу глобалізації на міжнародну торгівлю // 36. наук. праць. Вип. 48 / Відпов. ред. В.Є. Новицький / — К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2006. — С. 3–15.

⁴ Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник. Глобалізація та конкурентоспроможність: методологія досліджень і системних оцінок // Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія: У 2 т. — Т. 1 / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, Л.Л. Антонюк та ін.; За заг. ред. Д.Г. Лук'яненка, А.М. Поручника. — К.: КНЕУ, 2006. — С. 3–24.

⁵ Інституційні засади інноваційної економіки: міжнародний досвід та практика: Монографія / А.С. Аблов, О.С. Довгий, Л.П. Гальперіна та ін.; За заг. ред. В.Є. Новицького. — К.: Книжкове вид-во НАУ, 2005. — 200 с.

⁶ Поручник А.М. Національний інтерес України: економічна самодостатність у глобальному вимірі: Монографія. — К.: КНЕУ, 2008. — 352 с.

⁷ Соколенко С.І. Сучасні світові ринки та Україна: [Наук. вид.]. — К.: Демос, 1995. — 354 с. — Рос.

⁸ Філіпенко А.С. Міжнародні економічні відносини: теорія: підруч. для студ. економ. спец. вищ. навч. закл. / А.С. Філіпенко. — К.: Либідь, 2008. — 408 с.

⁹ Циганкова Т.М. Активізація національної системи комерційної дипломатії // Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія: У 2 т. — Т. 1 / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, Л.Л. Антонюк та ін.; За заг. ред. Д.Г. Лук'яненка, А.М. Поручника. — К.: КНЕУ, 2006. — С. 153–163.

¹⁰ Антонюк Л.Л. Науково-технічний потенціал України. // Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія: У 2 т. — Т. 1 / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, Л.Л. Антонюк та ін.; За заг. ред. Д.Г. Лук'яненка, А.М. Поручника. — К.: КНЕУ, 2006. — С. 731–749.

¹¹ Чужиков В.І. Міжнародна регіональна економічна інтеграція // Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія: У 2 т. — Т.

фахівці у сфері міжнародних економічних відносин Д.Г. Лук'яненко і А.М. Поручник наголошують на тому, що загальний методологічний підхід до оцінки відкритості економік, яка виявляється у системній міжнародній взаємодії ринків товарів, послуг, капіталів і валют, є продуктивним за умови розвиненості відповідних національних ринків. Щодо критеріїв і масштабів «відкритості» країн, що розвиваються, західна економічна думка орієнтувалася на обґрунтування «позитивного впливу» світової економічної експансії розвинутих країн. Одночасно в країнах, що розвиваються, превалюють більш критичні (щодо лібералізації та ринкової саморегуляції) теоретичні підходи, які формують доктрину економічного націоналізму та протекціонізму¹.

Уперше доктрина економічного протекціонізму була теоретично обґрунтована представниками західної наукової школи — меркантилістами. Зокрема, англійський учений Т. Мен у своїй праці «Багатство Англії у зовнішній торгівлі» та німецький економіст Ф. Ліст у праці «Національна система політичної економії» стверджують про те, що вільна торгівля створює вигоди для розвинутих держав і перешкоджає економічному розвитку у відсталих країнах, тому їх економічна політика повинна бути спрямована на стимулювання національної економіки та її захист від іноземної конкуренції². Сучасний протекціонізм здійснюється головним чином з метою збільшення експорту з використанням митних бар'єрів і системи нетарифних інструментів, створення конкурентоспроможних національних виробництв і галузей економіки.

Виходячи із сутності доктрини сучасного протекціонізму, основним принципом стратегії інтеграції нашої держави у світову економіку повинно бути прагматичне дотримання пріоритету національних економічних інтересів та жорсткого їх захищення, використовуючи можливості євроінтеграційних структур і міжнародних торгових об'єднань, зокрема Світової організації торгівлі. При цьому ефективність використання протек-

2 / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, Л.Л. Антонюк та ін.; За заг. ред. Д.Г. Лук'яненка, А.М. Поручника. — К.: КНЕУ, 2006. — С. 40–79.

¹ Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія: У 2 т. — Т. 1 / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, Л.Л. Антонюк та ін.; За заг. ред. Д.Г. Лук'яненка, А.М. Поручника. — К.: КНЕУ, 2006. — С. 7–8.

² Економічна енциклопедія: У 3-х т. Т. 3 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. — К.: Видавничий центр «Академія», 2002. — С. 131.

ціоністських заходів, включаючи обмеження іноземної конкуренції і стимулювання національних товаровиробників, буде досягнута лише за умови їх спрямування на найперспективніші галузі вітчизняної економіки. Так, досліджуючи необхідність протекціоністських заходів на ринку послуг провідний учений-міжнародник В.Є. Новицький вказує, що з цією метою слід забезпечити виконання наступних двох послідовних завдань: 1) визначити ключові технологічні та наукомісткі галузі, а також «чутливі» сектори зі сфери послуг, що потребують тимчасових заходів прямої та опосередкованої підтримки; 2) визначити перелік тих видів виробництв, які Україні недоцільно включати в перелік міжнародно-погоджених зобов'язань і стосовно яких є доцільним застосування вилучень із режиму найбільшого сприяння, дво- та багатосторонніх угод і забезпечити відповідні обмеження в торгівлі¹. Про те, що пріоритетними галузями економіки, які отримують державну підтримку в українських умовах мають бути галузі, що складають основу «економіки знань» обґрунтовує у своїх дослідженнях також Л.Л. Антонюк².

На наш погляд, такий підхід є концептуальним для реалізації інтеграційного вектору економіки України до світогосподарської системи. Застосовуючи протекціоністські заходи неможливо одночасно заохочувати експорт усіх галузей вітчизняного господарства. Деякі з них раціональніше націлювати на імпортозаміщення, а продукцію, випуск якої є нерентабельним, доцільніше імпортувати. У той же час, у нашій державі чітко не вибрані конкретні сектори економіки, що повинні отримувати фінансову та іншу допомогу з боку уряду, з метою реалізації її інтеграційних планів.

На жаль, сьогодні державна підтримка окремих галузей національної економіки, підприємств і регіонів здійснюється безсистемно, непослідовно та при відсутності науково-обґрунтованих критеріїв, що зумовлює недостатню ефективність української зовнішньоекономічної діяльності, яскравим прикладом якої може слу-

¹ Новицький В.Є. Особливості становлення ринку послуг у відкритій економіці України // Інвестиційно-інноваційні стратегії у військовому та цивільному секторах. Зб. наук. праць. — № 3. НДІ міжнародних відносин НАУ / Голов. ред. — док. економ. наук В.Є. Новицький. — К., 2007. — С. 36.

² Антонюк Л.Л. Науково-технічний потенціал України // Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія: У 2 т. — Т. 1 / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, Л.Л. Антонюк та ін.; За заг. ред. Д.Г. Лук'яненка, А.М. Поручника. — К.: КНЕУ, 2006. — С. 733.

гувати процес вступу України до СОТ, зокрема щодо ввізного мита на авто, питання агропромислового комплексу тощо. Як відмічає доктор економічних наук, член-кореспондент НААН України Т. Осташко, після вступу України до СОТ значна частина вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників і переробників втратили конкурентні позиції на внутрішньому ринку, чому не в останню чергу посприяли жорсткі умови СОТ для сільського господарства України¹. Нагадаємо, також, що під час переговорів із СОТ Україна погодилася приєднатися до 16 секторальних ініціатив, які не були обов'язкові, але передбачали встановлення нульових митних зборів на цілу низку товарів (готові товари і комплектуючі у сфері авіа- і суднобудування, риба, міцні спиртні напої, спирт, ліки, сільгоспобладнання, чорні і кольорові метали та ін.)², що створює сьогодні несприятливі умови для діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання на зовнішніх ринках і ставить їх у нерівні умови з іноземними корпораціями.

Саме через відсутність цілеспрямованої і послідовної політики структурних перетворень, з однієї сторони, позбавляються захисту життєво важливі та перспективні сектори національної економіки, а, з іншої — вживаються протекціоністські заходи, які негативно впливають на внутрішній ринок країни. Прикладом цього є надання окремим нафтогазовим ТНК митних преференцій на імпорт енергоносіїв, що періодично викликає цінову нестабільність на бензин, і в той же час введення обмежень на експорт агропромислової продукції, що обумовлює зниження прибутків вітчизняних виробників сільськогосподарських товарів на фоні зростання світових цін на продовольчі ресурси.

У цьому контексті слід наголосити, що інституційно на законодавчому рівні в Україні не достатньо чітко сформульовані вимоги щодо необхідності жорсткого дотримання принципів взаємності у зовнішньоекономічній сфері, а боротьба з недобросовісною торговельною діяльністю нерезидентів, у тому числі в рамках пра-

¹ Осташко Т. Ризики для сільського господарства від встановлення зони вільної торгівлі з ЄС // Економіка України. — № 3. — 2011. — С. 57.

² http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=32172 <звіт робочої групи з питань вступу України до Світової організації торгівлі. Світова організація торгівлі. Робоча група з питань вступу України. WT/ACC/UKR/152. 25 січня 2008 (08-0399)>

вил Світової організації торгівлі, практично не ведеться.

Водночас, будь-які заходи щодо лібералізації торговельного регулювання позитивно впливають на конкурентні позиції імпортерів і тому мають бути предметом обговорення для отримання українською стороною зустрічних преференцій. Ті ж правила СОТ передбачають методи, за допомогою яких можна тимчасово закрити внутрішній ринок, даючи шанс національним товаровиробникам здійснити реструктуризацію з метою досягнення кращих результатів і підвищення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних товарів і послуг на закордонних ринках.

У науковій літературі відмічається, що з одного боку, міжнародне, глобальне конкурентне середовище є продовженням конкурентного середовища національного масштабу, і в його рамках діє та ж сама логіка, що і для останньої, з урахуванням певних трансакційних моментів, тарифно-нетарифних обмежень та ін. З іншого боку, міжнародна конкуренція має міжнаціональні виміри¹. Тому при здійсненні заходів щодо реалізації інтеграційного вектору України до світового господарства необхідно виходити з того, що лібералізація зовнішньоекономічної діяльності є необхідною умовою формування національного ринку.

Крім того, лібералізація зовнішньоекономічної діяльності не може бути єдиним визначальним компонентом інтеграційної стратегії нашої країни до світової економіки, оскільки зростання українського виробництва, посилення ролі національних суб'єктів господарювання на внутрішньому ринку, зміцнення позицій України у міжнародному співробітництві, як показує досвід років незалежності, дуже складно забезпечити без застосування протекціоністських заходів. Їх використання, хоча і недостатньо, передбачено українським законодавством і є звичайною практикою у багатьох державах світу. Селективне встановлення протекціоністських бар'єрів у міжнародних економічних відносинах вважається цілком виправданим для ри-

¹ Новицький В.Є., Гальперіна Л.П. Інформаційні технології в глобально-конкурентному та соціальному контекстах // Перспективи розвитку українського експортного потенціалу у контексті співробітництва з країнами середземномор'я та Центрально-Східної Європи. Зб. наук. праць. — №6 НДІ міжнародних відносин НАУ / Голов. ред. — док. екон. наук В.Є. Новицький. — К., 2007. — С. 54.

нково розвинутих країн і навіть необхідним для транзитивних країн в умовах економічного спаду й адаптації реального сектору до ринкових відносин, тому що потрібен певний час для становлення нових виробництв, здійснення структурної перебудови наявних потужностей або подолання кризових явищ в окремих галузях.

Необхідно розуміти, що захист національного виробництва від негативного зовнішнього впливу має тільки доповнювати заходи, спрямовані на забезпечення економічного зростання, і використовуватися лише як один із способів такого забезпечення, враховуючи при цьому також широкі інтереси вітчизняних споживачів.

У першу чергу протекціонізм потрібний для того, щоб дати змогу набрати силу у ринковому середовищі життєздатним і потенційно конкурентоспроможним структуроформуючим галузям і секторам економіки. У той же час, протекціоністські засоби регулювання зовнішньоекономічної діяльності не повинні перешкоджати оздоровленню вітчизняного господарства за рахунок скорочення діяльності неефективних виробництв або модернізації їх виробничих потужностей імпортними комплектуючими, часткової заміни імпортом взагалі окремих національних продуктів. Протекціоністський підхід у розробці і реалізації інституційної стратегії інтеграції України до світової економіки не має бути тотальним і спрямованим на всеохоплюючий захист вітчизняної економіки. Такі захисні заходи не можуть бути надто тривалими (за В.Є. Новицьким – тимчасові)¹, але достатні по часу для становлення окремих галузей і підрозділів ринку. При цьому рівень захисту вітчизняних виробників товарів і послуг має поступово знижуватися, за виключенням галузей, які мають для національної безпеки країни велике стратегічне значення в соціальному, ресурсовидобувальному, екологічному й інших аспектах.

Означений комплекс заходів позначається як засіб регулювання доступу на ринок – інструменти адміністративних обмежень чи повної заборони діяльності на національному ринку країни². Такі інструменти, і в пе-

¹ В.Є. Новицький . Вказ.роб. — С. 36.

² В.Є. Новицький . Вказ.роб. — С. 37.

ршу чергу митний тариф, повинні використовуватися не тільки для поповнення бюджету, а і з метою створення умов для структурної перебудови української економіки, що є не менш важливим для успішної її інтеграції до світового господарства. Реалізація вказаної мети потребує визначення пріоритетів розвитку нашої держави та розробки концепції інституційної стратегії інтеграції України у світову економіку. На рис. 1 систематизовані завдання, що мають бути вирішені для досягнення мети вказаної концепції.

Рис. 1. Завдання, що мають бути вирішені в процесі інтеграції України у світову економіку

У контексті вирішення вказаних завдань необхідна подальша деталізація митного тарифу, диференціація його ставок і розширення бази оподаткування імпортованих товарів. Доцільно також посилити рівень державного регулювання експорту шляхом обмеження вивезення дефіцитних товарів і зміцнення технічних бар'єрів перед імпортом, посилюючи санітарні, екологічні та інші вимоги, включаючи прямі заборони. Зрозуміло, що детермінація захисних заходів повинна відповідати

стандартам, які прийняті у світовій торгівлі згідно її нормам і правилам.

Окремо слід зазначити про необхідність забезпечення функціонування національної системи захисту вітчизняних експортерів від конкурентних дій інших країн, особливо щодо порушення ними принципу найбільшого сприяння. Тому на законодавчому рівні повинна бути передбачена можливість використання нашою державою адекватних контрзаходів щодо нерезидентів таких країн.

Безумовно, запропоновані концептуальні засади інтеграції України до світового господарства, не є вичерпними і мають бути доповнені комплексом заходів, що передбачають попередження можливих тимчасових загроз національній економіці і, головне, отримання для себе переваг у результаті такої інтеграції.

Провідні вітчизняні вчені в галузі міжнародних відносин обґрунтовано доводять, що більшість проблем, з якими зіштовхнулася Україна в процесі реалізації стратегії соціально-економічних перетворень на шляху до ринку обумовлені невідповідністю внутрішніх і глобальних тенденцій економічного розвитку, відсутністю сучасної високотехнологічної інфраструктури, ринкових інституцій, неготовністю національного господарства до інтегрування у світову економіку¹. Даний висновок безумовно відповідає теперішнім реаліям глобалізації і місця в ній нашої держави. Тому для того, щоб реалізувати позитивний потенціал інтеграції України до світової економіки їй необхідно бути готовою подолати органічно поєднані з цим можливі наступні ризики, а саме: подальше спрямування економіки держави в експортну модель розвитку, яка об'єктивно означає випереджаюче збільшення обсягів реалізації продукції національних підприємств на зовнішніх ринках при незначному позитивному впливі на економічну ситуацію всередині країни; погіршення структури експорту завдяки збільшенню його сировинної та низько технологічної складової з низькою до-

¹ Пахомов Ю.М., Новицький В.С., Гура В.К., Крючкова І.В. та ін. Перспективи розвитку українського експортного потенціалу у країнах союзу арабського МАГРИБУ // Перспективи розвитку українського експортного потенціалу у контексті співробітництва з країнами Середземномор'я та Центрально-Східної Європи. Зб. наук. праць. — №6, НДІ міжнародних відносин НАУ / Голов. ред. — док. екон. наук В.С. Новицький. — К., 2007. — С. 5; Глобальний конкурентний простір: Монографія / О.Г. Білорус та ін., кер. авт. колективу і наук. ред. О.Г. Білорус. — К.: КНЕУ, 2007. — С.205.

даною вартістю із-за спрощення доступу такої продукції на зовнішні ринки через послаблення або скасування експортних обмежень згідно принципам міжнародних торгових об'єднань, включаючи правила Світової організації торгівлі та в перспективі створення умов вільної торгівлі з Європейським Союзом; подальше загострення проблеми обмеженості технічних, у першу чергу інфраструктурних, особливо транспортних можливостей національної економіки для забезпечення експортної активності; неготовності державних інститутів до послідовного жорсткого захисту інтересів вітчизняних експортерів на міжнародному рівні; збільшення товарної маси на внутрішньому ринку низькоякісної, небезпечної для споживачів імпоротної продукції.

З метою подолання вказаних ймовірних ризиків інтеграції України до світового господарства державна інтеграційна концепція повинна не тільки передбачати бюджетну підтримку експорту, а й створювати відповідні умови для його зростання з високою доданою вартістю, оскільки у сучасних умовах міжнародної конкуренції для просування української продукції на зовнішні ринки недостатньо тільки зусиль її виробників. Потрібна суттєва допомога держави засобами кредитування і страхування експортних поставок, надання інформаційних, маркетингових і консалтингових послуг шляхом розгортання загальнонаціональної мережі, сприяння участі національних експортерів у міжнародних економічних форумах, виставках і ярмарках, лобювання експорту засобами економічної дипломатії, у тому числі через торгово-економічні підрозділи посольств України в іноземних державах. Як обґрунтовано вказує Т.М. Циганкова, економізація всієї зовнішньоекономічної діяльності держави, підвищення її політичної, економічної і соціальної результативності, міжнародного авторитету і конкурентоспроможності є першочерговим національним інтересом України¹.

Сьогодні світові тенденції характеризуються підвищенням цін на ресурсний компонент виробництва, посилюється актуальність переходу від цінових факторів

¹ Циганкова Т.М. Активізація національної системи комерційної дипломатії // Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія: У 2 т. — Т. 1 / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, Л.Л. Антонюк та ін.; За заг.ред. Д.Г. Лук'яненка, А.М. Поручника. — К.: КНЕУ, 2006. — С. 153.

міжнародної конкуренції до тих, що базуються на якості, високотехнологічному рівні продукції та ефективності збутової мережі. Тому амбітні плани України щодо інтеграції до світового господарства, і зокрема до Європейського Союзу, через створення поглибленої зони вільної торгівлі з ЄС, а також правила Світової організації торгівлі, потребують нового підходу до державної політики підтримки та поліпшення структури вітчизняного експорту. Основні зусилля при цьому повинні бути спрямовані на створення умов для збільшення в ньому товарів та послуг із високим рівнем доданої вартості з урахуванням чинників, що впливають на це і які узагальнені на рис. 2.

У зовнішньоекономічній діяльності Україні потрібно виходити з того, що державна підтримка експорту має бути не тільки селективною, але й спрямованою, у першу чергу, на реалізацію іноземним контрагентам готової продукції. Вона має включати не лише налагодження, розширення і модернізацію виробництва наукомістких товарів силами вітчизняних підприємств, а й сприяти впровадженню спільних проектів з іноземними партнерами, включаючи виготовлення вузлів і деталей або виконання прикладних досліджень і конструкторських робіт за їхніми замовленнями, і організацію складального виробництва з метою подальшого експорту товарів з використанням імпортних компонентів.

Рис. 2. Чинники впливу на поліпшення структури вітчизняного експорту

Поглиблена інтеграція України до світового господарства викликає необхідність запровадження державою механізмів захисту вітчизняних споживачів від низькотехнологічної та небезпечної продукції.

Потребує також оптимізація державного регулювання ввозу та вивезення капіталу у формі інвестицій. Українське чинне законодавство в недостатній мірі

регламентує цей процес. У той же час, в умовах дефіциту капіталовкладень усередині країни, доцільно дослідити можливість тимчасового законодавчого обмеження вивезення вітчизняного капіталу за кордон рамками проектів, що сприяють просуванню вітчизняного експорту, наприклад, товаропровідна і збутова мережа, переробка української сировини, надання сервісних послуг з обслуговування техніки тощо. Одночасно необхідно звільнити від оподаткування прибуток, який отримано за межами України і спрямовується на розвиток виробництва всередині країни.

Виходячи із досвіду світової практики, який варто застосувати в Україні, загальний порядок регулювання іноземних інвестицій може передбачати право місцевих органів влади надання додаткових пільг іноземному капіталу в межах їхньої компетенції. Разом з тим, вони повинні також гарантувати виконання своїх зобов'язань українськими учасниками спільних підприємств, особливо на початку реалізації інвестиційних проектів. Це в значній мірі зніме проблему недостатності достовірної інформації стосовно потенційних партнерів і їхньої надійності, що ускладнює іноземному капіталу вибір конкретних інвестиційних програм та українських контрагентів.

Таким чином, інтеграційний вектор реалізації національних економічних інтересів України повинен передбачати:

— щодо імпорту товарів: оптимізація імпортного тарифу, тобто максимальна його деталізація, диференціація ставок мит згідно основним напрямом структурної політики; забезпечення більш широкого застосування технічних бар'єрів, безумовного використання захисних компенсаційних й антидемпінгових мит, а також відповідних заходів на неправомірні дії контрагентів;

— щодо експорту товарів: посилення державними органами економічного стимулювання і фінансової підтримки розвитку експортноспрямованих виробництв; сприяння просуванню української продукції на зовнішні ринки; збільшення у структурі експорту товарів з високим рівнем доданої вартості;

— щодо руху капіталів: вдосконалення національного законодавства з питань іноземного інвестування в Україну та українських капіталовкладень за кордоном,

забезпечення гарантій його належного виконання на загальнодержавному і місцевому рівнях; здійснення ефективного митно-банківського контролю за імпортними угодами з метою зменшення витоку капіталу з країни.

Крім того, до процесу вдосконалення державного регулювання зовнішньої торгівлі доцільно залучити вітчизняний бізнес. Державні органи повинні тісніше співпрацювати з об'єднаннями підприємців, галузевими і регіональними союзами виробників і експортерів.

Разом з тим, як обґрунтовано доводять представники української наукової економічної школи, орієнтування виключно на зовнішні чинники зростання позбавляє нашу країну додаткових можливостей розвитку, основним фактором якого є формування ефективної і конкурентоспроможної внутрішньої економіки¹. Для цього держава повинна здійснити конкретні заходи, спрямовані на структурну перебудову економіки, прискорення інвестиційного процесу, зниження рівня податкового навантаження на бізнес і вартості кредитних ресурсів, вирішення низки інших проблем.

Глобальні фінансово-економічні зміни, в тому числі не виключення другої хвилі після глобального штурму 2008–2009 років, ознакою якої є ситуація, що виникла в 2011 році у Греції і дискусії в ЄС на найвищому рівні щодо доцільності єдиної валюти Євро, диктують країнам світу необхідність здійснення заходів державної підтримки національних виробництв. Для стабілізації фінансової і економічної ситуації більшість країн світу надають державну фінансову допомогу приватним банкам та фінансовим і нефінансовим корпораціям в окремих галузях реальної економіки, вживають інші, по суті протекціоністські, заходи із захисту і підтримки вітчизняного господарства.

Подібні заходи здійснили уряди Франції, Німеччини, Італії, США, Великобританії та країн БРІК (Бразилія, Росія, Індія, Китай). Незважаючи на те, що такі заходи згідно офіційної позиції Єврокомісії з питань конкуренції визначені як протекціоністські²,

¹ Пахомов Ю.Н. Глобальная модернизация и институциональное обустройство экономики как главное предусловие ее конкурентоспособного качественного роста // Глобальный конкурентный простір: Монографія / О.Г. Білорус та ін.; кер. авт. колективу і наук. ред. О.Г. Білорус. — К.: КНЕУ, 2007. — С. 323.

² Шредер Й. Пока не восстановится кредитование, мы не увидим значительных изменений // Экономические известия. — 11.02.2009. — №23(102) // www.eizvestia.com

Європейський Союз і сам здійснює замасковані протекціоністські заходи шляхом нетарифного обмеження імпорту в країни ЄС. З цією метою Європейський Парламент і Рада ЄС затвердили 18 грудня 2006 р. Регламент №1907/2006 щодо реєстрації, оцінки, дозволу і обмеження хімічних речовин (REACH), який набрав чинності з 1-го червня 2008 р. Згідно вказаного Регламенту Європейське Хімічне Агентство (ЕЧА) складає список речовин, поставки яких, у тому числі українських експортерів, дозволені в ЄС¹.

Розвинуті країни все частіше запроваджують протекціоністські заходи не тільки в сфері торгівлі товарами та послугами, а також в інвестиційній діяльності. Зокрема, уряд Австралії після того, як у 2008 році Інвестиційна компанія Державного валютного управління КНР купила активи по 1% у трьох австрійських банках — National Australia Bank, Commonwealth Bank of Australia та Australia & New Zealand Banking Group, офіційно заявив про те, що якщо іноземна інвестиція не відповідає національним інтересам Австралії, то вона буде або заблокована, або обумовлена виконанням додаткових вимог. Подібним чином у протиріччя основним принципам СОТ щодо вільного руху капіталу, товарів і послуг питання ставиться в США, Канаді, Японії, Німеччині та Франції².

Ю.М. Пахомов звертає увагу на те, як уміло на відміну від України для захисту своїх національних інтересів використовує правила СОТ Китай³. До речі, Росія також, ще тільки готуючись до вступу в СОТ, уже тривалий час відстоює інтереси національних експортерів згідно з правовими механізмами цієї організації та у відповідності до Закону РФ «Про спеціальні захисні, антидемпінгові і компенсаційні заходи при імпорті товарів», прийнятого у 2003 р.⁴.

Завдяки протекціоністським заходам у вигляді експортних субсидій, які з 1994 року і до цього часу

¹ Regulation (EC) No 1907/2006 of the European Parliament and of the Council // *eur-lex.europa.eu*

² Чебанов С. Суверенные инвестиционные фонды: новый феномен мировой экономики? // *Мировая экономика и международные экономические отношения*. — 2008. — №10. — С. 19–20.

³ Пахомов Ю.Н. Феномен «экономического чуда» и положение Украины в условиях глобализационных процессов современности // *Цивилизационная структура современного мира: Науч. изд. в 3-х т. / Под ред. Ю.Н. Пахомова, Ю.В. Павленко*. — К.: Наукова думка, 2008. — Т. 3, Кн. 2. — С. 543.

⁴ Разумнова П. Россия — ВТО: интересы российских экспортеров // *Мировая экономика и международные отношения*. — 2006. — №10. — С. 18.

виплачуються США виробникам бавовни, ця країна змогла зайняти друге місце в світі з її виробництва і перше — з експорту. Рівень державної фінансової підтримки цієї галузі в США складає 89,5 %. Незважаючи на протести Бразилії (п'ятий світовий виробник бавовни) та неодноразові заборони і штрафні санкції СОТ, Конгрес США у 2008 році знову прийняв програму допомоги своїм фермерам у розмірі 289 млрд дол. США, причому найбільша частка цієї суми спрямована виробникам культурних рослин, зокрема бавовни¹.

Таким чином глобальні фінансово економічні зміни прикладу 2008–2009 років, показали, що нашій країні в зовнішньоекономічній діяльності потрібно послідовно відстоювати, в першу чергу, свої національні інтереси, оскільки вони є необхідною умовою економічної безпеки держави², і які полягають у відповідях на численні глобальні виклики і загрози без озирання на СОТ, а навпаки, з умілим використанням принципів і правил цієї організації для розвитку вітчизняної економіки.

На наш погляд, у цьому контексті є досить науково-обґрунтована точка зору А.М. Поручника, який, досліджуючи сутність категорії «національний інтерес» та обґрунтовуючи необхідність запровадження Україною мобілізаційної моделі економічного розвитку, що базувалася б на поєднанні національної ресурсної бази і світогосподарських рушійних сил, вказує, що однією із парадигмальних засад такої моделі повинна бути ефективна і поетапна транснаціоналізація національної економіки з використанням політики сильного протекціонізму, який би відповідав національними інтересам³.

Указана точка зору має теоретичну і практичну значимість тому, що нестабільність на міжнародних фінансових, валютних та сировинних ринках, що склалися у 2008–2009 роках і була обумовлена обвалом у 2008 році в США субстандартного іпотечного кредитування на самому високорозвиненому фондовому ринку

¹ Federal financial assistance management improvement act of 2009 // www.senate.gov

² Глобальний конкурентний простір: Монографія / Кер. авт. колективу і наук. ред. О.Г. Білорус. — К.: КНЕУ, 2007. — 680 с.

³ Поручник А.М. Національний інтерес України: економічна самодостатність у глобальному вимірі: Монографія. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 68.

світу, продемонструвала недосконалість сучасного глобального фінансово-економічного устрою.

Оскільки глобальна фінансова буря в той час за принципом доміно поширилася на реальну економіку, а ринок самостійно впоратися з ситуацією, що склалася не зміг, регулятивні органи багатьох держав світу змушені були здійснювати заходи з підтримки своїх фінансових установ і підприємств, вливаючи в них бюджетні та запозичені кошти, що на національному рівні кожної окремої країни, особливо з транзитивними економіками, є складним завданням і не дає досить ефективного результату. На порядку денному постало питання про необхідність скоординованих міжнародних дій з метою відновлення як світової економіки в цілому, так і кожної окремої країни. Зокрема, це питання стало головним на Лондонському та Пітсбургському самітах країн «Великої двадцятки» G20 у квітні і листопаді 2009 року, а також на Всесвітніх економічних форумах у січні 2010¹ та у січні 2011 роках² у Швейцарському місті Давосі.

Слід підкреслити, що питання необхідності скоординованих міжнародних дій для розвитку світової економіки з урахуванням національних економічних інтересів кожної країни знайшли також відображення в наукових працях провідних вітчизняних та зарубіжних учених, фахівців і державних діячів. Зокрема, професор Йельського університету (США) Пол Кеннеді наголошує на доцільності реформи Бреттон-Вудської системи, вказуючи, що міжнародні структури у фінансово-економічній галузі, створені у 1944-1945 рр., не відповідають потребам нового сторіччя³. Схожа точка зору у В. Будкіна, який ще за два роки до виникнення глобального фінансового шторму 2008-2009 років попереджав, що наявні секторальні (типу МВФ, групи Світового банку, СОТ, ОПЕК, ЮНІДО та інших міжнародних організацій) регулюючі органи за функціональними засадами вже не можуть забезпечити стабільність загальносвітових економічних процесів. Далі вчений приходить до висновку, що без посилення спільної

¹ Група двадцяти <<http://www.g20.org/index.aspx>>; Всесвітній економічний форум <<http://www.weforum.org/events/summit-global-agenda-2010>>.

² Всесвітній економічний форум <<http://www.weforum.org/>>.

³ Paul Kennedy, «Worried about Putin's Russia?: Read on», August 20, 2007, <<http://www.nytimes.com/2007/08/20/opinion/20iht-edkennedy.1.7184173.html?pagewanted=1>>

координаційної діяльності цих органів і міжнародних союзів, без утворення нових інтернаціональних міжнародних організацій, які «закриють ще існуючі щілини в механізмі регулювання всіх форм взаємних економічних зв'язків», не може бути забезпечений сталий розвиток світової економіки¹.

На переконання лауреата Нобелівської премії Дж. Стігліца, який очолив робочу групу ООН із розробки заходів щодо виходу із сучасної світової фінансової і економічної ситуації, капіталізм сьогодні може врятувати лише держава, а міжнародні регулятивні системи, зокрема Світова організація торгівлі, потребують удосконалення². На те, що англосаксонську модель капіталізму, яка базується на безперешкодному русі капіталу, робочої сили, товарів і послуг потрібно замінити на іншу модель, більш державно-регульовану, не перегнувши при цьому палицю вже в бік регулювання, звертає увагу Ф. Фукуяма³. На думку Г. Кіссінджера, центральна конструкція міжнародних відносин у нинішніх економічних викликах повинна будуватися на основі системи сумісних пріоритетів та узгоджених дій кожної держави з метою створення нового світового порядку, а не на принципах, що глобальний ринок є саморегульованим механізмом⁴.

В.Є. Новицький, досліджуючи з позицій інституціоналізму переваги та вади ордоліберальної теорії та економічної моделі «соціальної ринкової економіки», що на ній базувалась, робить висновок про важливу роль державного регулювання для стабілізації світової фінансової ситуації не тільки на національному, а й на міжнародному рівні, оскільки суперечності та іноді, навіть, катастрофічність розвитку сучасної системи міжнародних економічних відносин свідчать про її нездатність із вигодою для всіх своїх суверенних суб'єктів конструктивно врахувати відмінності в забезпеченні чинниками різних країн світу й ефек-

¹ Будкін В. Сучасні тенденції впливу глобалізації на міжнародну торгівлю. // 36. наук. праць. Вип. 48 / Відпов. ред. В.Є. Новицький / — К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2006. — С. 14.

² Стігліц Дж. Країни, що розвиваються, та глобальна криза // День. — 27.05.2009. — № 65(2985). — С. 3.

³ Francis Fukuyama. «Back To The End Of History», <<http://www.newsweek.com/id/160040>>; Francis Fukuyama, «They Can Only Go So Far», August 24, 2008, <<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/08/22/AR2008082202395.html>>

⁴ Генрі Кіссенджер. Шанс для нового співустрою. The International Herald Tribune, США, 13 січня 2009 // День, 27 січня 2009. — №11.

тивно сприяти вирівнюванню умов економічного розвитку¹. На погляд Н. Іванова, основою ефективного управління в умовах глобалізації є всебічне стимулювання благодотворного варіанту взаємодії шляхом укріплення соціальної згуртованості і довіри всередині країни, а також між країнами².

Аналіз наукових праць, матеріалів самітів країн «великої двадцятки», Всесвітніх економічних форумів та інших джерел стосовно сучасного стану світової економіки, показує що на базі існуючої системи міжнародної координації держав у розвитку як національних економік, так і глобальної економіки в цілому, існує об'єктивна необхідність її вдосконалення.

Зокрема, в умовах викликів фінансової та економічної глобалізації 2008–2009 років перед кожною країною світу постала дилема: самотужки вирішувати проблеми розвитку національної економіки, чи навпаки, об'єднувати з цією метою зусилля з іншими державами, у тому числі використовуючи можливості міжнародних фінансово-економічних інститутів. Здавалося б відповідь очевидна – перший шлях веде до самоізоляції в міжнародних економічних відносинах і відходу від глобалізації і немає перспектив для національної економіки, оскільки ускладнює її інтеграцію до світового господарства. Другий варіант відповідає сучасним реаліям глобалізації з її фінансовими бурями, які розповсюджуються на реальний сектор економіки кожної держави незалежно від її регіонального знаходження чи стану розвитку.

Між тим, не все так просто. Якщо колишній британський прем'єр-міністр Гордон Браун вважав, що з лондонського квітневого 2009 р. саміту країн G20 у світі стартувала нова епоха для всього фінансового світу і криза дасть поштовх до глобального співробітництва найкрупніших гравців, включаючи нових країн-лідерів у своїх регіонах, оскільки з іншими кризами кожна країна здійснювала дії з вирішення своїх національних проблем, а з нинішньою кризою можна бороти-

¹ Інституційні засади інноваційної економіки: міжнародний досвід та практика: Монографія / А.С. Аблов, О.С. Довгий, Л.П. Гальперіна та ін.; За заг. ред. В.С. Новицького. — К.: Книжкове вид-во НАУ, 2005. — С. 87.

² *Іванов Н.* Глобализация и общество: проблемы управления. // *Мировая экономика и международные отношения.* — 2008. — №4. — С. 6.

ся тільки разом¹, то академік В. Геєць, який кризу 2008 року передбачив ще за три роки до неї, щодо зацікавленості держав у спільних діях для стабілізації світової економіки налаштований менш оптимістично. Не заперечуючи важливої ролі країн G20 у стабілізації глобальної фінансової ситуації, а також їх позитивного впливу на розвиток економіки інших країн, зокрема України, вчений, аналізуючи досвід східноєвропейських держав, наголошує, що зближення з ЄС і навіть членство в ЄС не дає гарантій, що у важкі часи тобі допоможуть. Думати потрібно про національні інтереси перш за все².

Схожа точка зору у М.М. Єрмошенка, який, досліджуючи категорію національні економічні інтереси, відмічає, що між національними інтересами в економічній сфері і міжнародними економічними інтересами та економічними інтересами інших країн об'єктивно існують суперечності, оскільки інтереси їх не співпадають³. С.А. Єрохін, зробивши вагомий науковий внесок у розвиток синергетичної парадигми сучасної економічної теорії, притримується іншої позиції: «... оскільки держави взаємозалежні, то значить вже не повністю суверенні або відносно суверенні. Контроль над економічною, екологічною, інформаційною політикою все більш відходить від держав до наднаціональних структур. Як прийнято говорити, влада «мігрує вгору»⁴.

Провідні представники української наукової школи глобалістики (О.Г. Білорус, Ю.М. Пахомов, Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник та ін.) на базі багаторічних теоретичних досліджень загальних передумов, чинників, закономірностей і стратегій конкурентного розвитку в умовах постіндустріалізму і нового глобального середовища досить обґрунтовано доводять: глобалізований світ потребує нової якості співіснування – керованості та демократичної солідаризації у процесах розвитку⁵. З наукової точки зору ці два по-

¹ Global plan for recovery and reform: the Communiqué from the London Summit, <<http://www.londonsummit.gov.uk/en/summit-aims/summit-communicue/>>

² Геєць В. «Я розпоряджався би передусім своїми коштами, а не запозиченими, бо ми вже є жертвою кредитної експансії» // Дзеркало тижня. — 7 березня 2009. — №8(736). — <<http://www.dt.ua/2000/2020/65590/>>

³ Єрмошенко М.М. Національні економічні інтереси: реалізація і захист // Актуальні проблеми економіки. — №1-2. — 2001. — С. 19.

⁴ Єрохін С.А. Синергетическая парадигма современной экономической теории // Актуальні проблеми економіки. — №1-2. — 2001. — С. 5.

⁵ Білорус О.Г. та ін. Глобальний конкурентний простір: Монографія. — К.: КНЕУ, 2007. — С. 21.

няття передбачають координацію дій головних глобальних акторів-держав, транснаціональних корпорацій і транснаціональних банків для досягнення спільної завчасно визначеної мети. Тому потрібний глобальний регулятор, який би контролював діяльність могутніх корпорацій, у першу чергу 500 найбільших у світі, а можливо навіть усіх, яких за даними ЮНКТАД ООН 2010 р. нараховувалось близько 82 тисяч¹, оскільки їх нестабільність торкається багатьох національних економік. Наразі виникає складне питання про повноваження такого регулятора і про ступінь його впливу на внутрішнє регулювання діяльності кожної країни і кожної корпорації. При цьому необхідно вирішити надскладне завдання – знайти оптимальний компроміс щодо необхідності міждержавного узгодження дій країн для нейтралізації глобальних ризиків і забезпечення їх національних економічних інтересів.

Згідно рішення Вересневого 2009 року саміту «Велика двадцятка» визначена головним міжнародним координаційним форумом для вирішення питань глобальної економіки (президент Франції Ніколя Сарказі навіть підкреслив, що «двадцятка» є прообразом системи всесвітнього управління XXI сторіччя²), а Світовий банк бере на себе вирішення таких глобальних проблем, як продовольча безпека і зміна клімату. У міжнародних економічних відносинах значно підвищена роль країн, що розвиваються шляхом перерозподілення трьох відсотків голосів у СБ і п'яти відсотків у МВФ.

Виділивши 5 трлн дол. США для підтримки світової економіки, у тому числі 1 трлн дол. США через механізми Міжнародного валютного фонду, «Велика двадцятка» прийняла по суті історичне рішення про введення системи глобального контролю за діяльністю хедж-фондів, що суттєво обмежує свободу руху спекулятивного капіталу. Вказане рішення означає, що парадигма розвитку світової економіки ультра-вільного ринку не витримала викликів глобалізації і світова спільнота фактично запровадила нову (за В.Є. Новицьким – інституційно-ринкову) модель розвитку світової економіки на принципах багатополлярності, прозорості, ефективності

¹ UNCTAD, WIR, 2010. <http://www.unctad.org/en/docs/wir2010_en.pdf>

² President Sarkozy calls for a «new Bretton Woods», <<http://www.weforum.org/en/events/ArchivedEvents/AnnualMeeting2010/Wednesday27/index.htm>> 48. <http://www.weforum.org>. Всесвітній економічний форум.

і надійності. Така модель, як відмічалось вище, об'єктивно обумовлює необхідність міжнародної структури наднаціонального глобального регулятора, точніше координатора світового ринку, який і був створений на лондонському саміті G-20 під назвою «Рада з фінансової стабільності», оскільки МВФ з цієї роллю в належній мірі не справився. Більше того, його політика із-за подвійних стандартів щодо національних економічних інтересів розвинутих країн, країн, що розвиваються та країн з перехідною економікою багато в чому спонукала глобальну фінансово-економічну бурю.

Заради об'єктивності тут необхідно відмітити, що Всесвітній економічний форум у Довасі у січні 2011 року зробив висновок про те, що країни «великої двадцятки» теж не зовсім ефективно впоралися з роллю глобального координатора після кризового розвитку світової економіки¹. Показово, що поряд із намаганням провідних держав G-20 об'єднати зусилля для відновлення світового господарства одним із перших наслідків глобальних фінансово-економічних проблем стало всеохоплююче зростання національного егоїзму. Провідні світові лідери, включно з надто далекою від лібералізму політикою (наприклад Китай) на словах присягаючись у вірності й відданості високим ідеалам вільної міжнародної економічної конкуренції, але на практиці вдаються до протекціоністських заходів, які обґрунтовуються ідеями національного патріотизму, необхідністю захисту національних інтересів, тощо (із 20 країн G-20 – 17 вжили протекціоністські заходи після вашингтонського саміту)². По суті відбувається відносно послаблення міжнародних структур на користь національних. Після багаторічного розмивання суверенітету країн, тенденцією часу стає певне зміцнення національної держави. Зазначене, насамперед, позначається на сфері економічної безпеки, отже, в міжнародних економічних відносинах не виключено посилення важливості двосторонніх стосунків з метою отримання її гарантій.

У доповіді Римському клубу Б. Гаврилишин прогнозує два сценарії виходу із світової сучасної фінан-

¹ <http://www.weforum.org>. Всесвітній економічний форум.

² *Стигліц Д.* Країни, що розвиваються та глобальна криза // День. — 15.04.2009. — №65(2985). — <<http://www.day.kiev.ua/272970/>>

сово-економічної ситуації: 1) часткова деглобалізація світу, обмеження основних свобод – вільне переміщення капіталу, товарів та робочої сили; 2) удосконалення (модернізація) стихійно утвореного глобального світу: запровадження ефективного економічного регулювання на наднаціональному рівні і часткове обмеження економічного суверенітету націй-держав¹.

На наш погляд, така точка зору заслуговує на увагу, є досить науково-обґрунтованою, але одночасно є і досить дискусійною, оскільки практика сучасних міжнародних економічних відносин показує, що формування нового світового порядку розвивається за сценарієм, який відображає середину між двома вказаними автором альтернативними моделями розвитку економічної глобалізації XXI століття.

Сучасні виклики глобалізації, які поряд з іншими тенденціями, характеризуються посиленням міжнародної конкуренції між експортерами різних країн, потребують використання чітких термінів у переговорних процесах та документальному оформленню неправомірних дій конкурентів. Тому Україні, крім запропонованих вище заходів захисту національних економічних інтересів необхідно внести зміни до Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 року, оскільки сформульоване в законі визначення «національні інтереси» суперечить Конституції України і міжнародним правовим інститутам, зокрема Гельсінському Заключному акту та Уставу Організації Об'єднаних Націй.

Так, абзац 1 статті 1 указаного закону викладений у такій редакції: «національна безпека – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам».

У свою чергу, чинна редакція абзацу 2 статті 1 – «національні інтереси – життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності Українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в

¹ Рубцов В. «Архітектура суспільного ладу» Богдана Гаврилишина // День. — 27.05.2009 р. — №87(3007). — <<http://www.day.kiev.ua/274576/>>

Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток»¹.

У той же час, стаття 3 Конституції України проголошує: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю».

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод є головним обов'язком держави². Тобто, в Законі України «Про основи національної безпеки України» слово людина підміняється загальним терміном Український народ, а її права і свободи – матеріальними, інтелектуальними і духовними цінностями цього народу, які поставлені на один рівень із визначальними потребами суспільства і держави, що суперечить Конституції України та одному із основних принципів верховенства прав людини над суверенітетом держави Гельсінського Заключного акту Ради з безпеки та співробітництва в Європі від 1го серпня 1975 року³, а також принципам Уставу Організації Об'єднаних Націй⁴.

Взявши за основу науково-обґрунтоване визначення економічного національного інтересу країни у глобальному вимірі А.М. Поручника⁵, яке не суперечить конституційному та міжнародному принципам верховенства прав людини над суверенітетом держави, абзац 2 статті 1 Закону України «Про основи національної безпеки України» необхідно викласти у такій редакції: «національні інтереси – життєво важливі права і свободи людини, гарантії яких визначають зміст і спрямованість діяльності держави і направлені на забезпечення її громадянам світових стандартів життя».

У цьому контексті ми підтримуємо також точку зору О.Г. Білоруса щодо необхідності визначення категорії

¹ Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 року №964-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — №39. — Ст. 351

² Конституція України (зі змінами і доп.). — К.: Атіка, 2006. — С. 3.

³ Офіційний вісник України від 11.02.2005. — 2005. — №4. — Ст. 226.

⁴ www.un.org/en/documents/charter/chapter1.shtml (Устав Організації Об'єднаних Націй).

⁵ Поручник А.М. Національний економічний інтерес України: економічна самодостатність у глобальному вимірі: Монографія. — К.: КНЕУ, 2008. — С. 29.

національні інтереси України в конституційному законі¹, оскільки в тексті Конституції України цей термін використовується без розкриття його змісту.

Висновки

Для того, щоб Україна не залишилася на периферії глобального прогресу і нового устрою світового господарства у стратегії її розбудови необхідно врахувати, що механізм міжнародних економічних відносин у XXI столітті кардинально змінюється і все більше базується на високому рівні координації регулятивних дій як в окремо взятій країні, так і між країнами, але при цьому кожна держава дбає в першу чергу про захист своїх національних інтересів. Відтак інтеграційний вектор реалізації національних економічних інтересів України повинен стати однією з основних складових її інституційної ринкової моделі ефективного економічного розвитку, а питання щодо використання можливостей відкритості економіки через регулюючі функції держави, оптимального поєднання зовнішньоекономічної лібералізації та політики протекціонізму вимагає подальшої наукової розробки.

Література

1. Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник. Глобалізація та конкурентоспроможність: методологія досліджень і системних оцінок // Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія: У 2 т. — Т. 1 / Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, Л. Л. Антонюк та ін.; За заг. ред. Д. Г. Лук'яненка, А. М. Поручника. — К.: КНЕУ, 2006. — С. 3-24.

2. Економічна енциклопедія: У 3-х т. Т. 3 / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. — К.: Видавничий центр «Академія», 2002. — 952 с.

3. Новицький В. Є. Особливості становлення ринку послуг у відкритій економіці України // Інвестиційно-інноваційні стратегії у військовому та цивільному секторах. Зб. наук. праць. — № 3. НДІ міжнародних відносин НАУ / Голов. ред. — док. екон. наук В. Є. Новицький. — К., 2007. — 148 с.

¹ Білорус О. Г. Виступ на Парламентських слуханнях у Верховній Раді України 17 червня 2009 року // Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. Матеріали Парламентських слухань у Верховній Раді України 17 червня 2009 року. За загальною редакцією професора В. І. Полохала. — К.: Парламентське видавництво. — 2009. — С. 71.

4. *Антонюк Л.Л.* Науково-технічний потенціал України. // Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія: У 2 т. – Т. 1. / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, Л.Л. Антонюк та ін.; За заг.ред. Д.Г. Лук'яненка, А.М. Поручника. – К.: КНЕУ, 2006. – С. 731-749.

5. *Осташко Т.* Ризики для сільського господарства від встановлення зони вільної торгівлі з ЄС // Економіка України. – № 3. – 2011. – С. 57-71.

6. http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=32172 <звіт робочої групи з питань вступу України до Світової організації торгівлі. Світова організація торгівлі. Робоча група з питань вступу України. WT/ACC/UKR/152. 25 січня 2008 (08-0399)>

7. *Новицький В.Є., Гальперіна Л.П.* Інформаційні технології в глобально-конкурентному та соціальному контекстах // Перспективи розвитку українського експортного потенціалу у контексті співробітництва з країнами Середземномор'я та Центрально-Східної Європи. Зб. наук. праць. – №6 НДІ міжнародних відносин НАУ / Голов. ред. – док. екон. наук В.Є. Новицький. – К., 2007. – 137 с.

8. *Пахомов Ю.М., Новицький В.Є., Гура В.К., Крючкова І.В. та ін.* Перспективи розвитку українського експортного потенціалу у країнах союзу арабського МАГРИБУ // Перспективи розвитку українського експортного потенціалу у контексті співробітництва з країнами Середземномор'я та Центрально-Східної Європи. Зб. наук. праць. – № 6, НДІ міжнародних відносин НАУ / Голов. ред. – док. екон. наук В.Є. Новицький. – К., 2007. – 137 с.

9. *Глобальний конкурентний простір: Монографія / О.Г. Білорус та ін., кер. авт. колективу і наук.ред. О.Г. Білорус.* – К.: КНЕУ, 2007. – 680 с.

10. *Циганкова Т.М.* Активізація національної системи комерційної дипломатії // Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія: У 2т. – Т. 1. / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, Л.Л. Антонюк та ін.; За заг. ред. Д.Г. Лук'яненка, А.М. Поручника. – К.: КНЕУ, 2006. – С. 153-163.

11. *Пахомов Ю.Н.* Глобальная модернизация и институциональное обустройство экономики как главное предусловие ее конкурентоспособного качественного роста // Глобальний конкурентний простір: Монографія / О.Г. Білорус та ін.; кер.авт. колективу і наук. ред. О.Г. Білорус. – К.: КНЕУ, 2007. – С. 318-334.

12. *Шредер Й.* Пока не восстановится кредитование, мы не увидим значительных изменений // Экономические известия. – 11.02.2009. – №23(102) // <www.eizvestia.com>

13. Regulation (EC) No 1907/2006 of the European Parliament and of the Council // <<http://eur-lex.europa.eu>>

14. Чебанов С. Суверенные инвестиционные фонды: новый феномен мировой экономики? // Мировая экономика и международные экономические отношения. – 2008. – №10. – С. 12-22.

15. Пахомов Ю.Н. Феномен «экономического чуда» и положение Украины в условиях глобализационных процессов современности // Цивилизационная структура современного мира: Науч. изд. в 3-х т. / Под ред. Ю.Н. Пахомова, Ю.В. Павленко. – К.: Наукова думка, 2008. – Т. 3, Кн. 2. – С. 527-571.

16. Разумнова П. Россия – ВТО: интересы российских экспортеров // Мировая экономика и международные отношения. – 2006. – № 10. – С. 17-23.

17. Federal financial assistance management improvement act of 2009 // <www.senate.gov>

18. Поручник А.М. Національний інтерес України: економічна самодостатність у глобальному вимірі: Монографія. – К.: КНЕУ, 2008. – 352 с.

19. Група двадцяти <<http://www.g20.org/index.aspx>>

20. Всесвітній економічний форум <<http://www.weforum.org/events/summit-global-agenda-2010>>.

21. Paul Kennedy, «Worried about Putin's Russia?: Read on», August 20, 2007, <<http://www.nytimes.com/2007/08/20/opinion/20iht-edkennedy.1.7184173.html?pagewanted=1>>

22. Будкін В. Сучасні тенденції впливу глобалізації на міжнародну торгівлю. // Зб. наук. праць. Вип. 48 / Відпов. ред. В.Є. Новицький / – К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2006. – С. 3-15.

23. Стіглиць Дж. Країни, що розвиваються, та глобальна криза // День. – 27.05.2009. – № 65(2985).

24. Francis Fukuyama, «Back To The End Of History», <<http://www.newsweek.com/id/160040>>

25. Francis Fukuyama, «They Can Only Go So Far», August 24, 2008, <<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/08/22/AR2008082202395.html>>

26. Генрі Кіссенджер. Шанс для нового співустрою. The International Herald Tribune, США, 13 січня 2009 // День. – 27 січня 2009. – №11.

27. Інституційні засади інноваційної економіки: міжнародний досвід та практика: Монографія / А.С. Аблов, О.С. Довгий, Л.П. Гальперіна та ін.; За заг. ред. В.Є. Новицького. – К.: Книжкове вид-во НАУ, 2005. – 200 с.

28. *Иванов Н.* Глобализация и общество: проблемы управления. // *Мировая экономика и международные отношения.* – 2008. – №4. – С. 3-15.

29. Global plan for recovery and reform: the Communiqué from the London Summit, <<http://www.londonsummit.gov.uk/en/summit-aims/summit-communicue/>>

30. *Геець В.* Я розпоряджався би передусім своїми коштами, а не запозиченими, бо ми вже є жертвою кредитної експансії // *Дзеркало тижня.* – 7 березня 2009. – №8(736), <<http://www.dt.ua/2000/2020/65590/>>

31. *Єрмошенко М.М.* Національні економічні інтереси: реалізація і захист. // *Актуальні проблеми економіки.* – №1-2. – 2001. – С. 18-24.

32. *Ерохин С.А.* Синергетическая парадигма современной экономической теории // *Актуальні проблеми економіки.* – №1-2. – 2001. – С. 4-17.

33. UNCTAD, WIR, 2010. <http://www.unctad.org/en/docs/wir2010_en.pdf>

34. President Sarkozy calls for a «new Bretton Woods», <<http://www.weforum.org/en/events/ArchivedEvents/AnnualMeeting2010/Wednesday27/index.htm>>

35. <<http://www.weforum.org>> Всесвітній економічний форум.

36. *Стігліц Д.* Країни, що розвиваються та глобальна криза // *День.* – 15.04.2009. – №65(2985). – <<http://www.day.kiev.ua/272970/>>.

37. *Рубцов В.* «Архітектура суспільного ладу» Богдана Гаврилишина // *День.* – 27.05.2009 р. – №87(3007). – <<http://www.day.kiev.ua/274576/>>.

38. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 року, №964-IV // *Відомості Верховної Ради України.* – 2003. – № 39. – Ст. 351.

39. Конституція України (зі змінами і доп.). – К.: Атіка, 2006. – 97 с.

40. Офіційний вісник України від 11.02.2005. – 2005. – №4. – Ст. 226.

41. www.un.org/en/documents/charter/chapter1.shtml (Устав Організації Об'єднаних Націй)

42. *Білорус О.Г.* Виступ на Парламентських слуханнях у Верховній Раді України 17 червня 2009 року // *Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів.* Матеріали Парламентських слухань у Верховній Раді України 17 червня 2009 року. За загальною редакцією професора В.І. Полохала. – К.: Парламентське видавництво. – 2009. – 253 с.

43. *Чужиков В.І.* Міжнародна регіональна економічна інтеграція // *Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія: У*

2 т. – Т. 2. / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, Л.Л. Анто-
нюк та ін.; За заг. ред. Д.Г. Лук'яненка, А.М. Поручника.
– К.: КНЕУ, 2006. – С. 40-79.

44.Філіпенко А.С. Міжнародні економічні відносини: тео-
рія: підруч. для студ. економ. спец. вищ. навч. закл. /
А.С. Філіпенко. – К.: Либідь, 2008. – 408 с.

45.Соколенко С.І. Сучасні світові ринки та Україна:
[Наук. вид.]. – К.: Демос, 1995. – 354 с., – Рос.

Стаття надійшла до редакції 17.05.2011